

Кырг.р.
2020-16

**КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН БИЛИМ БЕРҮҮ ЖАНА
ИЛИМ МИНИСТРЛИГИ**

**КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН УЛУТТУК ИЛИМДЕР
АКАДЕМИЯСЫНЫН ФИЛОСОФИЯ ЖАНА САЯСИЙ-УКУКТУК
ИЗИЛДӨӨЛӨР ИНСТИТУТУ**

**Б.Н.ЕЛЬЦИН АТЫНДАГЫ КЫРГЫЗ-РОССИЯ
СЛАВЯН УНИВЕРСИТЕТИ**

Диссертациялык кеңеш Д.12.18.570

*Кол жазма укугунда
УДК 342.55*

АРЗАМАТОВ АЗАМАТ АРЗАМАТОВИЧ

**КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ИЧКИ ИШТЕР
ОРГАНДАРЫНЫН ЖЕРГИЛИКТҮҮ ӨЗҮН ӨЗҮ БАШКАРУУ
ОРГАНДАРЫ МЕНЕН ӨЗ АРА АРАКЕТТЕШҮҮСҮНҮН
ТЕОРЕТИКАЛЫК УКУКТУК АСПЕКТИЛЕРИ**

12.00.01 – укуктун жана мамлекеттин теориясы жана тарыхы,
укук жана мамлекет жөнүндө окуулардын тарыхы

Юридика илимдеринин кандидаты окумуштуу даражасын
изденип алуу үчүн жазылган диссертациянын
АВТОРЕФЕРАТЫ

Бишкек – 2019

Эмгек Кыргыз Республикасынын Улуттук илимдер академиясынын философия жана саясий-укуктук изилдөөлөр институтунда аткарылган.

Илимий жетекчи: юридика илимдеринин доктору, профессор, Кыргыз Республикасынын ИИМдин Академиясынын начальнигинин орун басары Джоробекова Арзыгуль Мамаюнусовна

Расмий оппоненттер: юридика илимдеринин доктору, профессор, Кыргызстан Эл аралык университетинин камкордук кеңешинин төрагасынын орун басары Асаналиев Тилек Асаналиевич

юридика илимдеринин кандидаты, доцент, Эл аралык Кувейт университетинин юриспруденция кафедрасынын жетекчиси Карынов Чолпонбай Карыпбаевич

Жетектөөчү уюм: Ош мамлекеттик университетинин мамлекеттин жана укуктун теориясы жана тарыхы кафедрасы, дареги: 715000, Ош шаары, Раззаков к., 21.

Диссертациянын жактоосу 2019-жылдын «13» декабрында саат 10.00дө Кыргыз Республикасынын Улуттук илимдер академиясынын философия жана саясий-укуктук изилдөөлөр институтунун жана Б.Ельцин атындагы Кыргыз-Россия Славян университетине караштуу юридикалык илимдеринин доктору (кандидаты) окумуштуулук даражасын изденип алууга диссертацияларды коргоо боюнча түзүлгөн Д 12.18.570 диссертациялык кеңештин жыйынында корголот. Дареги: Кыргыз Республикасы. Бишкек ш., Чүй пр. 265-а, диссертациялык зал.

Диссертация менен Кыргыз Республикасынын Улуттук илимдер академиясынын илимий китепканасынан таанышууга болот: 720071, Кыргыз Республикасы. Бишкек ш., Чүй пр. 265-а.Тел.:+996 (312) 392366 (кабылдама). Электрондук дареги: disserlaw.krsu.edu.kg

Диссертация менен Кыргыз Республикасынын Улуттук илимдер академиясынын илимий китепканасында төмөнкү дарек боюнча таанышууга болот: 720000, Бишкек ш., Чүй пр. (<http://www.iuk.kg>).

Автореферат 2019-жылдын «13» ноябрында таркатылды.

Диссертациялык кеңештин

Окумуштуу катчысы,

юридика илимдеринин кандидаты, доцент

Насбекова С.К.

ИШТИН ЖАЛПЫ МҮНӨЗДӨМӨСҮ

Диссертациялык изилдөөнүн темасынын актуалдуулугу. Бүгүнкү күндө Кыргызстанда өтүп жаткан экономикалык социалдык, идеялык саясий, руханий адептик жактарга таасирин тийгизген өзгөрүүлөр коомдук жашоонун мындан ары демократиялашуусунун, адам укуктары боюнча эл аралык укуктук документтеринин ратификациялануусунун ишке ашуусу боюнча нормалардын кабыл алуусунун багыты болуп саналат. Фундаменталдык өзгөрүүлөр мамлекеттик органдарга жана жергиликтүү өзүн өзү башкаруу органдарына тиешелүү болуп, алардын ыйгарымдарынын такталуусу, борборлорлоштурулуунун жокко чыгарылуусу, алардын көптөгөн суроолорунун жергиликтүү бийликтин деңгээлине берилүүсү менен байланыштуу болгон. Ошол эле учурда өткөрүлүп жаткан реформалар рационалдык мамлекеттик башкаруунун өкүлчүлүктүү бийлик органдарынын так аткарылуусу бөлүгүндө заманбап ыкмаларды алдын ала аныктап, биздин республикабыздын ички иштер органдарынын ишмердүүлүгүндө жарандардын кызыкчылыктарына туура келген укуктук тартиптин натыйжалуу камсыздалуусуна багытталган тенденцияларынын байкалуусунун маанилүүлүгүн белгилейт.

Социумдагы тартипти жана коопсуздукту камсыз кылуу маселеси ички иштер органдарынын жана жергиликтүү өзүн өзү башкаруу органдарынын тажрыйбалуу, уюштуруучулук укуктук өз ара аракеттешүүсүн талап кылып, анын ишке ашуусу укук коргоо ишмердүүлүгүнүн маанилүү сектору болуп, алардын кызматташтыгынын координациялануусундагы маанилүү жана иштеген ыкмалардын табылуусунун процесстерине жооп берген өзүнүн мыйзамчыгаруучулук регламентациясына ээ болуп, тийиштүү территориядагы криминогендик абал менен аныкталат. Ошону менен биргеликте бүгүнкү күндө актуалдуу болгон укуктук тартиптин камсыздалуусуна багытталган жарандык коомдун тартибуусун жана бардык ресурстардын эске алынуусу менен өз ара аракеттешүүнүн үзгүлтүксүз уюшулуусу талап кылынат.

Белгиленген өзгөрүүлөрдүн алкагында жергиликтүү өзүн өзү башкаруунун өз алдынчалыгынын жана ролунун такталуусунун зарылдыгы орун алып, алардын компетенциясына мамлекеттик органдардын гана эмес, ошондой эле жарандардын, коомдук бирикмелердин жана бей өкмөттүк сектордун кеңири катышуусун талап кылган жергиликтүү деңгээлде укуктук тартиптин уюшулуусу менен байланышкан суроолор киргизилген.

Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 112-беренесине ылайык жергиликтүү өзүн өзү башкаруу органдарына калктын социалдык коргоо маселелери жүктөлөт [*Кыргыз Республикасынын Конституциясы. – Бишкек, 2010. 112-б*]. Кыргыз Республикасынын 2011-жылдын 15-июлундагы «Жергиликтүү өзүн өзү башкаруу тууралуу» Мыйзамына ылайык жергиликтүү өзүн өзү башкаруу жергиликтүү коомчулуктардын мыйзамдуу кызыкчылыктарын жана укуктарын коргоо принциптерине таянуу менен аткарылат. Андан ар бул Мыйзамдын 18-беренеси жергиликтүү өзүн өзү башкаруу органдарынын карамагына коомдук тартипти коргоого көмөк

көрсөтүүнү, Кыргыз Республикасынын мыйзамчыгаруучулук менен аныкталган тартипте үй бүлөлүк зомбулуктан коргоо боюнча чаралардын комплексин киргизет [[Кыргыз Республикасынын 2011-жылдын 15-июлундагы № 101 «Жергиликтүү өзүн өзү башкаруу тууралуу». [Электрондук ресурс]. – Көрүү тартиби: //http://cbd.minjust.gov.kg/act/view/ru-ru/203102].

Аталган багыттар укук коргоо чөйрөсүндө аракеттердин макулдашуусунун зарылдыгын, ички иштер органдарынын андан аркы оптималдашуусунун мүмкүнчүлүктөрүн функциясынын дублирлөөсүнүн жокко чыгарылуусун изилдөөнүн зарылдыгын белгилейт. Ички иштер органдарынын социалдык ролунун күчтөнүүсүндө анын кээ бир бөлүктөрүн, анын ичинде коомдук коопсуздук кызматтарын укуктук тартипти колдоо үчүн жергиликтүү өзүн өзү башкаруу органдарынын карамагына берүү чагылдырылат.

Жогорудагынын негизинде комплекстик изилдөөгө муктаж болгон ички иштер органдарынын жана жергиликтүү өзүн өзү башкаруунун натыйжалуу өз ара аракеттешүүсүнө багытталган Кыргызстандагы аткарылып жаткан иш чаралары өзгөчө актуалдуу болуп эсептелет.

Диссертациянын темасынын ири илимий программалар менен болгон байланышы. Бул тема боюнча өткөрүлгөн изилдөө жокдун илимий изилдөө ишине киргизилген эмес жана инициативдүү болуп саналат.

Диссертациялык изилдөөнүн максаты. Диссертациялык изилдөөнүн максаты ички иштер органдарынын жергиликтүү өзүн өзү башкаруу органдары менен алардын ишмердүүлүгүнүн жалпылануусунун жана талдануусунун негизинде курулган өз ара аракеттешүүсүнүн уюшулуусунун комплекстик теоретикалык укуктук изилденүүсүндө.

Коюлган максат төмөнкү маселелердин аныкталуусун шарттады:

1. ички иштер органдарынын маңызын коомдук тартипти коргоону аткарган системанын субъектиси катары изилдөөнү жүргүзүү;
2. Кыргыз Республикасында жергиликтүү өзүн өзү башкаруу органдарынын ишмердүүлүгүн, алардын укуктук тартипти колдоо органдарынын системасында ролун жана ордун талдоону жүргүзүү;
3. укуктук тартипти коргоо органдарынын жергиликтүү өзүн өзү башкаруу органдары менен болгон өз ара аракеттешүүсүнүн чет мамлекеттик тажрыйбасын изилдөө;
4. ички иштер органдарынын жергиликтүү өзүн өзү башкаруу органдары жана укук коргоо багытындагы коомдук бирикмелер менен болгон өз ара аракеттешүүсүнүн негизги багыттарын изилдөө;
5. ички иштер органдарынын жергиликтүү өзүн өзү башкаруу органдары менен коомдук тартипти коргоодогу өз ара аракеттешүүсүнүн заманбап ыкмаларын аныктоо.

Диссертациялык изилдөөнүн методологиялык негизин таануунун жалпы илимий жана жеке илимий методдору, социологиялык, системалык, тарыхый, салыштырмалуу укуктук, логикалык, формалдык юридикалык методдор түзөт.

Диссертациялык изилдөөнүн илимий жаңылыгы көрсөтүлгөн иштин ички иштер органдарынын жергиликтүү өзүн өзү башкаруу органдары менен коомдук тартипти коргоо чөйрөсүндө өз ара аракеттешүүсүнүн аспектилерине тиешелүү болгон теоретикалык укуктук жана уюштуруучулук маселелеринин комплекстик талдануусунун тармактар аралык ыкмасынын көз карашынан биринчи изилдөөгө арналгандыгы менен аныкталат.

Изилдөөнүн практикалык мааниси. Диссертациялык иштин практикалык мааниси жүргүзүлгөн изилдөөнүн жыйынтыгында алынган тыянактар жана сунуштамалар укук коргоо багытындагы суроолор боюнча ички иштер органдарынын жана жергиликтүү өзүн өзү башкаруу органдарынын өз ара аракеттешүүсүнүн натыйжалуулугун жакшыртууга багытталган; ички иштер органдарынын ишмердүүлүгүн жөнгө салган мыйзамчыгаруучулуктун нормаларын жакшыртууда колдонулуусу мүмкүн; ички иштер органдарынын ишмердүүлүгүнүн негизги багыттарын мындан ары изилдөөдө пайдалуу болуусу мүмкүн; юридикалык жождордун жана факультеттердин окуу процессинде колдонулуусу мүмкүн.

ЖАКТООГО ЧЫГАРЫЛГАН ДИССЕРТАЦИЯНЫН НЕГИЗГИ ЖОБОЛОРУ:

1. Ички иштер органдары башкаруучулук функцияларды аткаруу боюнча ыйгарымдуу болуп, укуктук тартипти коргоо боюнча системанын өз алдынча субъекти болуп, максатын коомдогу укук коргоочулук маселелерди натыйжалуу камсыз кылууга багытталган башка органдар жана максатка багытталган коомдук уюмдардын ишмердүүлүгүндө макулдашылгандыкты камсыз кылуу үчүн зарыл болгон жөнгө салган чараларды түзүү жана өнүктүрүү жолу менен колдоо түзөт.

2. Жергиликтүү өзүн өзү башкаруу органдарынын ордун бекемдөө, алардын ыйгарымдарын мыйзамчыгаруучулук бекемдөө жана кеңейтүү алардын алдында турган укук коргоо маселелерин толук ишке ашырууга мүмкүнчүлүк түзгөн ички иштер органдарынын жана жергиликтүү өзүн өзү башкаруу органдарынын өз ара аракеттешүүсүнүн концепциясынын иштеп чыгылуусунун зарылдыгын аныкталган Кыргызстандагы орун алган реформалардын алкагында коомдук тартипти коргоо функциясынын муниципалдашуусунун кийрилүүсүн талап кылгандагынын жасалган изилдөө көрсөттү.

3. Бири биринен социалдык саясий түзүлүшү менен айырмаланган мамлекеттерди полициянын ролу бирдей эместиги аргументтелип, укуктук тартипти колдоо боюнча функция белгилүү деңгээлде жергиликтүү бийлик органдарына берилип, белгилүү участкакто муниципалдык полициянын тартипти камсыз кылуу үчүн автономдук түзүлүшү катары аныктоого негиз түзөт. Полициялык ишмердүүлүктүн түзүлүшү боюнча уюшулуусуна жараша алардын резерв болгон өлкөлөрдө аларга улуттук полицияга окуялар тууралуу маалымдоо, кээ бир тапшырмалар боюнча маалымат чогултуу, кээ бир

пунктардын жана рыноктордун санитардык абалынын жана тартибинин үстүнөн көзөмөл жүргүзүү, жол кыймылын жөнгө салуу жана алардын коопсуздугун камсыз кылуу, калкка тейлөө көрсөтүү (жоголгон адамдарга жардам көрсөтүү, адамдарды жана жаныбарларды издөө) жана ошондой эле муниципалдык бийликтин буйруктарын аткаруу кошумча катары жүктөлөт.

4. Ички иштер органдарынын жана жергиликтүү өзүн өзү башкаруу органдарынын биргеликтеги кызматташуусуна кызыктар болуунун натыйжалуулугу катары компетенцияларды сактоонун чегинде укук коргоо багытындагы суроолордун, социалдык топтордун кызыкчылыктарын сыйлоо жана колдоодо курулган көп деңгээлдүү багыттагы түрдүү платформалар аркылуу жарандык сектордун катышуусу менен ачык чечүүнү өзүн багыты катары аныктаган биргеликтеги ишмердүүлүк катары кароо тууралуу теоретикалык тезис.

5. Ички иштер органдарынын жана жергиликтүү өзүн өзү башкаруу органдарынын кызматташтыгынын натыйжалуулугун жогорулатууга үй бүлөлүк зомбулукту, көзөмөлсүздүктү жана жашы жетелектер тарабынан укуктук тартипти бузууну болтурбоо, социалдык кооптуу абалда жана туруктуу жашоо жайы жок болгон адамдарга жардам көрсөтүү максатында территорияны патрулдоого көмөк көрсөтүү үчүн өз ыктыярдуу негизде жарандык калкты активдүү чакырууда курулган биргеликтеги пландык иш чараларды ишке ашыруу таасирин тийгизгендиги тууралуу тыянак аргументтелген.

6. Ички иштер органдарынын жергиликтүү өзүн өзү башкаруу органдары менен биргеликтеги аракеттерин координациялоо боюнча заманбап талаптар жол коопсуздугун, жарандардын жана объектилердин антитеррордук корголуусун, өзгөчө жана экстремалдык абалдарда жардам көрсөтүүнү, калктын мүлкүн корголуусун камсыз кылуу максатында биргеликте уюштуруучулук методикалык жана алдын алуучулук иш чараларды өткөрүү үчүн бар болгон ресурстарды эске алуу менен практикалык методдорду жана ыкмаларды иштеп чыгуу талап кылгандыгы тууралуу тыянак.

Издөнүүчүнүн жеке салымы диссертант тарабынан изилдөөнүн жоболору, тыянактары жана жыйынтыктары жеке түрдө иштеп чыккандыгында.

Изилдөөнүн жыйынтыктарынын апробациясы эл аралык илимий жана илимий практикалык конференцияларда баяндамасын даярдап, баяндоо, Кыргыз Республикасынын ЖАКтын талаптарына ылайык изилдөө процессинде алынган изилдөөнүн жоболорун жана жыйынтыктарын илимий журналдарда жарыкка чыгаруу, жана ошондой эле мамлекеттин жана укуктун теориясы жана административдик ишмердүүлүк сабактарын Кыргыз Республикасынын ИИМдин Академиясында окуу процессинде бул жыйынтыктарды колдонуу процессинде ишке ашкан.

Диссертациянын жыйынтыктарынын чагылуусунун толуктугу. Изилдөөнүн жыйынтыктары, алынган тыянактар жана иштелген жоболор диссертант тарабынан 10 илимий публикацияларда жарыкка чыгарылган.

Диссертациянын түзүлүшү жана көлөмү коюлган талаптарга жооп берет жана өзүнө киришүүнү, алты бөлүмдү бириктирген эки главаны, тыянактарды

жана эмгекте колдонулган булактардын тизмесин камтыйт.

ИШТИН НЕГИЗГИ МАЗМУНУ

Киришинде тандалган изилдөөнүн темасынын актуалдуулугу жана илимий жаңылыгы ачыкталат, изилдөөдө коюлган максат жана маселелер каралат, тажрыйбалык мааниси жана жактоого чыгарылган жоболор айтылат, өзгөчө диссертанттын жеке салымы, жана ошондой эле диссертациялык иштин жыйынтыктарынын апробациясы негизделет, жарыкка чыгарылган макалалардын маалыматы көрсөтүлөт, жасалган изилдөөнүн түзүлүшү тууралуу маалымат берилет.

«Ички иштер органдарынын жергиликтүү өзүн өзү башкаруу органдары менен иштөөсү жана өз ара аркеттенүүсү: теоретикалык көз караштар жана чет өлкөлүк тажрыйба» **биринчи глава** үч бөлүмдөн турат.

«Кыргыз Республикасынын ички иштер органдарынын түшүнүгү, мазмуну жана маңызы» **биринчи бөлүмдө** ар бир социалдык системанын натыйжалуу ишмердүүлүгү жарандык коомдун бардык субъектилеринин конструктивдик өз ара аракеттешүүсүн камсыз кылган социалдык жанан укуктук уюштуруунун формалары аркылуу ишке ашуусу мүмкүн болгондугу белгиленет. Кылыштуулук менен күрөшүүнүн уюштуруучулук, укуктук, атайын-ведомстволук зарыл чараларды кабыл алууну, укук коргоо органдарын материалдык-техникалык бекемдөө боюнча аракеттерди көрүүнү жана ошондой эле бул көйгөйдү чечүүгө системалык ыкманы колдонууну чечүүнү камтыган өлкөдөгү укуктук тартипти орнотуу боюнча чоң масштабдагы активдүү иштерди жүргүзүүнүн жыйынтыгы болуп саналып, криминогендик жагдайдын нормалдашуусуна шарт түзөт.

Теманын көп кырдуулугу ички иштер органдарынын жана жергиликтүү өзүн өзү башкаруу органдарынын ишмердүүлүгүнүн, алардын коомдук тартипти коргоо чөйрөсүндөгү ролу жана ордунун суроолорун түрдүү даражада тиешелүү болгон мындай авторлордун илимий иштеринин изилденүүсүнүн зарылдыгын аныктады: Ю.Е. Аврутин, А.М. Алексеев, А.Н. Адилов, А.М. Артемов, Т.М. Балкин, С.В. Биленко, Ю.Н. Болтенко, А.А. Бондарев, А.В. Борисов, В.И. Бутов, В.Н. Бутылин, А.М. Бушуев, А.В. Быков, В.И. Васильев, Ю.Е. Волков, А.В. Вороненко, Б.Н. Габричидзе, В.Н. Галузо, П.Г. Городецкий, А.В. Губанова, К.Ф. Гуценко, Ю.Н. Демидов, Б.С. Дубанаев, Н.Н. Жильский, Б.П. Елисеев, М.И. Еропкин, В.Г.Игнатов, Д.Д.Ильин, К.К. Кадыркулов, Л.Ф. Кваша, М.П. Киреев, М.А. Ковалев, Э.Т. Козубеков, Л.М. Колодкин, Ф.Е. Колонтаевский, В.М. Кононов, А.П. Коренев, И.О. Кулиев, В.Г. Кутушев, В.В. Лазарев, Р.С. Мулукаев, Л.А. Николаева, Е.А. Переверзев, В.Ю. Пиотровский, Л.Л. Попов, С.А. Потапов, Ю.М. Рашевский, И.А. Ревин, Ю.П.Соколов, Ю.Н.Старилов, О.А. Степанов, А.М. Тагаева, В.В. Тоболин, В.И. Фадеев, Ю.Н. Федоров, А.Г. Чернявский, Д.Д. Шалаягин жана башкалар.

«Укук тартиптин түзүлүүсү жана камсыздалуусу мамлекеттик бийликтин органдарынын, муниципалдык түзүлмөлөрдүн мамлекеттик администрациянын, жергиликтүү өзүн өзү башкаруу органдарынын аткаруучулук ишмердүүлүгү менен тийиштүү территориянын масштабында аткарыла турган жалпы укуктук ишмердүүлүк менен тыгыз байланышта. Ошондуктан коомдук тартиптин түзүлүүсү жана камсыздалуусу өзүнүн маңызы боюнча системалуу болуп эсептелет. Бул системанын иштеши өзүнүн катарында аткаруу бийлиги өзгөчө ролду ойногон мамлекеттик бийликтин бардык бутактары менен камсыздалгандыгын» белгилеп кетүү зарыл [Аврутин Ю. Е., Кикоть В. Я., Сыдорук И.И. *Правопорядок: организационно-правовое обеспечение в Российской Федерации. Теоретическое административно-правовое исследование: Монография.* – М.: ЮНИТИ-ДАНА, Закон и право, 2003. – Б. 19].

Ички иштер органдарынын башка мамлекеттик органдар жана коомдук бирикмелер менен өз ара аракеттешүүсүнүн уюшулуусунун тажрыйбасын изилдөө ишмердүүлүктүн формаларын жана ыкмаларын жана анын аягындагы жыйынтыктарын байыркандыгын көрсөтүп, аталган объектилеринин ортосундагы позитивдүү тажрыйбанын өз ара алмашуусу, ошондой эле алардын ишинин натыйжалуулугун көтөрүүгө түрткү жаратат. Ошону менен биргеликте, коомдук коопсуздук боюнча милиция бөлүктөрүнүн коомдук бирикмелер жана башка мамлекеттик органдар менен биргеликтеги ишмердүүлүгүн анализин эске алуу менен, биздин оюбуз боюнча, өз ара аракеттешүүнүн формаларына өз ара маалымдашууну, алардын практикалык иш чараларын ишке ашыруу боюнча пландарын иштеп чыгууну, планда каралбаган башка биргеликте жасала турган иш чараларды жүргүзүүнү киргизүү керек.

Кызматташтыктын жүрүүсүндө маселелерди аткаруу жана күтүлгөн жыйынтыктарга жетүү үчүн өз ара аракеттешүү бири бири менен болгон байланыштын бир түрүн түзүп, өз ара аракеттешүүдө бир жактын башкасына болгон аракеттердин жүрүүсү, мүнөзү жана маңызы байкалгандыгын түшүндүрүп, биргеликтеги ишмердүүлүктүн предмети боюнча кызыкчылыктарга байланыштуу кызыкчылыктын болуусу, ошол жактын алдына коюлган маселелерди кабыл албоосу, өз ара аракеттешүү процедураларына даярдыгынын жоктугу, башка жакка болгон ишенимдин жоктугу реалдуу кызматташтыктын орнолуусун жокко чыгарат же маанилүү бир деңгээлде анын натыйжалуулугун жокко чыгарат.

Эмгекте ички иштер органдарынын жергиликтүү өзүн өзү башкаруу органдары менен коомдук тартипти коргоодогу, коомдук коопсуздукту камсыз кылуудагы, кылмыштуулукка каршылык көрсөтүүдөгү жана аны менен күрөшүү боюнча мамлекеттик программаларды ишке ашыруудагы маселелерин аткаруу боюнча ишмердүүлүгүн уюштурууга тиешелүү ички иштер органдарынын маңызы ачыкталат.

Жогоруда айтылгандын баары укук коргоо органдарын башкаруудагы бар болгон максаттар сырткы көрүнүш менен мүнөздөлүп, башкача айтканда ички иштер органдарынын ишмердүүлүгү алгач адамдын жана жарандын укуктарын

конституциялык коргоого жана сактоого, жарандык коомдун кызыкчылыктарын канааттандырууга, мамлекеттин улуттук коопсуздугуна багытталып, аталган максаттарга жетүү үчүн укук коргоо органдарында уюштуруучулук звенолор түзүлүп, ишин жүргүзүп, өнүгүп келгендиги тууралуу тыянак чыгарууга негиз түзөт [Бутылин В. Н. *Милиция в государственном механизме охраны конституционных прав и свобод гражданина: Дис. ... докт. юрид. наук.* – М., 2001. Б.58.].

Функционалдык мазмунга ээ болгон ички уюштуруучулук максаттар сапаттык түрдө куралган максаттардын блогуна кирүүсүн белгилеп кетип, жалпы түрдө аткаруучулардын кызматтык ишмердүүлүгүнүн ийгилиги үчүн түрдүү ички шарттарды түзүү, колдоо жана өнүктүрүү үчүн түзүлүп, алардын ичинен маанилүүлөрү болуп башкаруунун ички уюштуруучулук максаттарынын астындагы маселелер (компетенцияга ылайык) белгиленип, зарылдыгына жараша формалдуу уюштуруучулук звенолорду түзүп, иштеп жаткан формалдуу уюштуруучулук звенолорду колдоп жана керек учурда өнүктүрүп, кызматтык ишмердүүлүктүн аткаруучуларын тандап, профессионалдуу түрдө окутуп жана тарбиялап, керектүү ресурстар менен камсыз кылып, ыкчам-кызматтык ишмердүүлүктүн процесстерин пландаштырып, көзөмөлдөйт жана баалайт.

Ички иштер органдарынын жергиликтүү өзүн өзү башкаруу органдары менен биргеликтеги ишмердүүлүгүнүн маңызын ачыктоону ички иштер органдарынын ишмердүүлүгү тууралуу коомдук көз караштын индикатору жана коомдук баалоосу болгон, биргеликте алып баруу иш чараларын пландаштырууда жана биргеликтеги ишмердүүлүктүн байланыштыруучу звеносу болгон коомдук тартипти жана коомдук коопсуздукту камсыз кылуу боюнча ишмердүүлүк менен байланышат. Ошого байланыштуу компетенциянын алкагында өз ара аракеттешүү аркылуу коомдун укукка каршы кол салуудан жалпы корголуусу катары укук коргоо коопсузгунунун суроолору чечилет.

Ошол эле убакытта мамлекеттик коопсуздугун камсыз кылуу коомдун жана ошондой эле бийлик органдарынын институттарынын жана башка түзүмдөрүнүн иштөөсүн жана андан аркы өнүгүүсүн камсыз кылууга багытталган мамлекеттик институттардын ишмердүүлүгүнөн турган ички уюшулган, максатка багытталган бирдиктүү жани бири бирин толуктаган система болгондугун белгилеп кетүү зарыл.

Эмгекте коомдук тартиптин жана коопсуздуктун жана ошондой эле ички иштер органдарынын коомдогу тартипти камсыз кылуудагы ролун аныктоо боюнча түрдүү пикирлер айтылат. Мамлекеттин укуктук тартипти камсыз кылуудагы орду жана укук коргоо функциясын аткаруучу органдардын системасына түрдүү бөлүктөрдү, кызматтарды (башкаруунун субъектилерин) киргизүүдөгү маанилүү ролу белгиленет.

Ички иштер органдары укуктук тартиптик камсыз кылуу боюнча органдардын системасынын маанилүү субъектиси болуп, коюлган маселелерге ылайык деңгээлдери боюнча бөлүнгөн кызматтарга жана бөлүктөргө ээ болуп, башка мамлекеттик жана муниципалдык органдар, коомдук түзүмдөр жана жарандар менен биргеликте өз ара аракеттешүү жана маалыматтык байланышта

коюлган маселелерди ийгиликтүү аткарууга түрткү жараткан чаралардын комплексин колдоно алат.

«Кыргыз Республикасында өзүн өзү башкаруу органдарынын маңызы, мазмуну, функциялары, алардын муниципалдык түзүлүштүн территориясында укук бузуулардын алдын алуусундагы ролу жана орду» *экинчи бөлүмдө* жергиликтүү өзүн өзү башкаруунун пайда болуусу жана эволюциясы социалдык саясий институт катары ретроспективада бийликтин борбордук жана жергиликтүү (борборлорлоштурулууну жокко чыгаруу) болуп бөлүнүүсүнө алып келген коомдук мамлекеттик уюшулуусунун калыптануусунун этаптары менен байланышкандыгы белгиленет.

Жергиликтүү өзүн өзү башкаруунун иштөөсү катары жарандардын өз алдынча (түздөн түз) территорияда жашаган жарандардын кызыкчылыктарына тиешелүү болгон маселелерди мыйзамдын талаптарына ылайык же жергиликтүү өзүн өзү башкаруу органдары аркылуу жөнгө салуу боюнча ишмердүүлүгү болуп аныкталат. Ошону менен биргеликте жергиликтүү өзүн өзү башкаруунун ийгиликтүүлүгү ар бир субъектинин жоопкерчилигинен жана активдүүлүгүнөн, жана ошондой эле ишмердүүлүктүн уюштуруучулук моделдерин колдонууда түздөн түз көз каранды болуп саналат.

Башкаруунун башкарылып жатканга башкаруучу системанын максатка багытталган таасирдөөсү болгондугун белгилеп кетүү зарыл. Ошол эле учурда өзүн өзү башкарууда башкаруучу системанын өзүнө таасирдөөсү көрүнүп, бир өзүн өзү башкарган системанын бар болгондугун тастыктайт. Ошону менен биргеликте, өзүн өзү башкаруунун өнүгүүсүнүн даражасы коомдогу демократиянын өнүгүүсүнүн даражасынан көз каранды. Канчалык ал демократиялык болсо, ошончолук анда өзүн өзү башкаруунун башынын өнүгүүсү кенен болуп эсептелет [Дубанаев Б. С. *Местное самоуправление – основа демократии: Монография. - Бишкек, 2000. - Б. 8.*]

Жергиликтүү коомчулук мамлекет тарабынан таанылган ыйгарымдарын ишке ашыруу менен жергиликтүү деңгээлде түздөн түз, активдүү жана жооптуу катышуу аркылуу пайда болгон көйгөйлөрдүн чечилүүсүнө катышуу укугуна ээ. Ошондой эле ал кээ багыттар боюнча жергиликтүү өзүн өзү башкарууда мамлекеттик ыйгарымдарга ээ болуусу мүмкүн жана бул бур органдарга мыйзам менен жүктөлгөн түздөн түз жана кээ бир ыйгарымдардын ишке ашыруудагы пайда болгон мамилелерди аткаруудагы жергиликтүү өзүн өзү башкаруунун маанисин белгилейт.

Экономикалык бюджеттик, социалдык, адептик укуктук жана жер жерлердеги башка чөйрөлөрдөгү мамилелерди жөнгө салууну өзүнө камтыган бийликтин деңгээли катары өзүн өзү башкаруунун керектүү белгиси болгон комплекстик багыт белгиленген жергиликтүү деңгээлде куралган мамилелер тууралуу адабияттардагы бири биринен айырмаланган көз караштарга көңүл бөлүнөт.

Заманбап жергиликтүү коомчулуктар концепцияга ылайык маңызы боюнча көптөгөн мамлекеттерде демократиялык мүнөздөгү режимдин негизги звенолору болуп, курулуунун принциптеринин бирин жарандардын

укуктарынын деңгээлинде пайда болгон коомдук башкарууга катышуу түзөт. Андыктан, өзүн өзү башкаруу принциптерин ишке ашыруу калктын жарандардын жергиликтүү деңгээлдин территориясында кызыкчылыктарын жана керектөөсүн максималдык чечүүдө жана башкарууда болгон ыйгарымдары аркылуу аткарылса натыйжалуу болуп саналат.

Албетте, жергиликтүү өзүн өзү башкаруу өзүнүн системасында калктын катышуусунун түрдүү формаларына ээ, анын ичинде территорияда жайгашкан коомдук өзүн өзү башкарууга кирген комитеттер, кеңештер жана башкар түзүлмөлөр. Бийлик органдары аркылуу жергиликтүү өзүн өзү башкаруунун суроолорунун мамлекет тарабынан колдоого алынгандыгына карабастан, каттоо жана жарандардын паспорт режимин сактоосун көзөмөлдөө сыяктуу кээ бир ыйгарымдар жетиштүү ресурсу жок болгон жергиликтүү өзүн өзү башкарууга жүктөлүп келет. Ошого карабастан, жергиликтүү өзүн өзү башкарууга жүктөлгөн ыйгарымдар укуктук тартипти жана коопсуздукту коргоо боюнча органдардын ишмердүүлүгүнүн багыттарындагы ыкмалардын интеграциялангандыгын тастыктайт.

Укуктук тартипти аткаруу боюнча ишмердүүлүктө ички иштер органдарынын жана жарандык коомдун өз ара мамилелеринин өнөктөштүгүнүн күчтөнүүсүнүн суроолору мамлекеттик деңгээлге ачык көтөрүлүп келгендигин белгилеп кетебиз. Ошондуктан бүгүнкү мезгилде бийлик органдарынын маанилүү маселесин жергиликтүү өзүн өзү башкаруу органдарына ыйгарымдарды берүүнүн принциптерин, мындай өткөрүп берүүнүн жана ыйгарымдарды аткарууну көзөмөлдөөнү аткаруунун механизмдерин мыйзамчыгаруучулукта бекитүү түзөт. Аны менен биргеликте, материалдык каржылык камсыздоо принциптердин арасында бөлүнүп, анын ишке ашуусу мамлекеттин бюджетинен жетиштүү каражаттарынын бөлүнүүсүндө гана мүмкүн болуп, бул шарт аткарылбаган учурда жергиликтүү өзүн өзү башкаруу берилген ыйгарымдардын натыйжалуу аткарууга жетпейт.

Демократиялык өлкөлөрдө тийиштүү территорияда жергиликтүү кеңештин чечимдерин ишке ашырган жергиликтүү администрациянын белгилүү жалпы мамлекеттик функциялардын аткаруусу жокко чыгарылбайт. Бул учурда жер жерлерде администрацияны көп учурда бирдиктүү вертикаль боюнча аткаруучу катары колдонуу кээ бир өлкөлөрдүн авторитардык процесстеринин белгилүү тенденциясы болуп саналат [Черкасов А. *Сравнительное местное управление: теория и практика. - М.: Изд-во «Инфра-М», 1998. - Б. 14.*]

Кыргызстанда көп улуттуулук менен айырмаланган, салттарды, жарандык биримдиктин саясий маданиятын эске алган демократиялык багыты бар коомдогу башкаруунун моделдерин колдонуу реформалардын маанилүү реформаларынын вектору болуп, анын ичинде жергиликтүү өзүн өзү башкарууда, элдик бийликтин механизмдерин курууга жана биздин мамлекетибизде натыйжалуу алдына жылдырууга мүмкүнчүлүк түзөт.

«Укуктук тартип органдарынын жергиликтүү өзүн өзү башкаруу органдары менен болгон өз ара аракеттешүүсүнүн чет өлкөлүк тажрыйбасы жана анын Кыргыз Республикасында колдонулуу мүмкүнчүлүктөрү» *үчүнчү бөлүмдө*

чет өлкөлүк тажрыйба көрсөткөндөй укуктук тартип органдарынын укук коргоочулук функциясы белгилүү деңгээлде жергиликтүү өзүн өзү башкаруу органдарына жүктөлгөндүгүн көрсөткөндүгү тууралуу айтылып, алардын көлөмү алардын өз алдынча ишмердүүлүгүнө жана башкаруудагы жана социалдык маселелерди чечүү системасындагы ордуна жараша аныкталаары белгиленет.

Чет мамлекеттерде муниципалдык полициянын ишмердүүлүгүнүн багыттарын тынчтык коомдук жашоону жана тартипти камсыз кылуу түзгөндүгүн белгилеп кетүү менен, анын түрдүү мамлекеттерде айырмаланган өзүн өзү башкаруу системасындагы полициянын ордунан жана аткарган ролунан көз каранды болуп, саясий режим менен аныкталат. «Полиция – бул укук коргоо функциясын аткарууга чакырылган аткаруу бийлигинин «күчтүк» компоненти болгондугу» тууралуу ой пикир менен макул болуу зарыл. Ал өз алдынча мамлекеттик институт болуп саналат, анткени уюштуруучулук жактан ага бай ийбеген субъектилерге тиешелүү өзгөчө компетенцияларга, бийликтик ыйгарымдарга ээ болуп, өзүнө мүнөздүү түзүмү жана башкаруу системасы бар болуп, иштин атайлаштырылган методдорун колдонот» [Губанов А. В. *Полиция зарубежных стран. Организационно-правовые основы, стратегия и тактика деятельности.* – М.: Московская Академия экономики и права. Изд. МАЭП, 1999. – Б. 63.]

Муниципалдык полициянын укук коргоочулук багыттагы түзүм катары иштөөсү жана анын ыйгарымдарынын көлөмү түрдүү мамлекеттерде өзүнүн өзгөчөлүктөрүнө ээ. Европанын көптөгөн өлкөлөрү жана АКШ үчүн автономдук полициянын иши мүнөздүү болуп, өз алдынча резервди түзүп, кээ бир учурларда, кылмыштуулуктун үстүнөн көзөмөл жүргүзүүдөн башка, укуктук тартипти коргоо бөлүгүндө улуттук полицияны алмаштырат. Аларга жол коопсуздугунун үстүнөн көзөмөл жүргүзүү, борбордук бийликтин буйруктарын аткаруу, рыноктордун санитардык абалын жана ага тиешелүү болгон территорияны көзөмөлдөө иштери жүктөлүүсү мүмкүн. Ошол эле учурда полициялык муниципалитет зарыл болгон учурларда түрдүү иш чараларда кылмышкерлерди кармоо, дайынсыз жоголгондорду жана издөөдө болгондор боюнча маалыматты топтоо жана полициялык башкармалыктардын башка буйрутмаларын аткаруу боюнча аракеттерди аткарат.

Бүгүнкү мезгилде автономиялык полициянын ишинде тейлөө векторунун жайылуусу адатка айланып, полиция кылмыштуулукту алдын алуу менен иш жүргүзүү менен түрдүү маселелерди, анын ичинде жабырлануучуларга, жоголгон адамдарга, жүргүнчүлөргө жана айдоочуларга, жаныбарларды издөөдө жана башкарларда жардам көрсөтүү, чечүүнү аткарышат.

Бүгүнкү күндө муниципалдык полициянын ишинде калк менен кызматташууда, коомчулуктун ресурстарын колдонуу менен жана коомдук кооптуу аракеттерди жокко чыгаруу жана ачыктоону камтыган атайын превенция менен укук бузуулардын жалпы превенциясынын программаларын колдонуунун прогрессивдик ыкмалары байкалууда.

Өнөктөш программа болгон кошуналык өз ара жардам программасын ишке

ашыруу өзүнүн иштиктүүлүгүн көрсөттү, анткени ал чыгымдарды талап кылбайт, полицияны калк тарабынан кооптуулукту өз убагында билдирүү кылмыштуулукту азайтуунун эң натыйжалуу багыты болуп саналат. Калкта колдоого ээ болгон башка программаны да белгилөө менен, полициянын жардамчыларынын маанисинин чоңдугун көрсөтүп, алар телефон менен жасалган же даярдалып жаткан кылмыштык аракеттер тууралуу билдиришет. Ошону менен биргеликте, маалыматтын анонимдүүлүгүнүн жана конфиденциалдуулугунун толук кепилдиги берилип, полициянын жардамчысынын каалоосу менен билдирилген маалыматтын маанилүүлүгүнө жараша акчалай төлөм берилүүсү мүмкүн.

Ошентип, чет мамлекеттерде колдонулган укуктук тартип органдарынын жер жерлердеги калк менен кызматташуусун уюштуруудагы ыкмалары тартипти жана коопсуздукту сактоо кызыкчылыгында жана ишенимде курулуп, укуктук тартипке, стабилдүүлүккө жана тынчтыкка жетүүнүн кепилдиги болгон ыкмалардын колдонулуусунун рационалдуулугу менен айырмаланат.

Укуктук бузган жана криминалдык багытты күчтөндүргөн факторлорду жок кылуу боюнча бардык коомдун интенсивдүү аракеттери калкты маалыматтык укуктук тарбиялоону жакшыртуунун социалдык экономикалык жана территориалдык уюштуруучулук суроолорун комплекстик чечүү жолу менен жана коомдук кооптуу көрүнүштөргө каршылык көрсөтүүдө аракеттерди бириктирүү боюнча өз ара каалоосун талап кылган аларга заманбап ыкмаларды жана укуктук тартиптин органдары менен кызматташуунун механизмдерин өз убагында түшүндүрүүнүн ыкмаларын кийирүү менен мүмкүн боло алат.

«Ички иштер органдарынын жергиликтүү өзүн өзү башкаруу органдары менен болгон өз ара аракеттешүү системасынын жакшыртуулуусунун концептуалдык негиздери» *экинчи глава* үч бөлүмдөн турат.

«Ички иштер органдарынын жергиликтүү өзүн өзү башкаруу органдары жана укук коргоочулук багыттагы коомдук бирикмелер менен өз ара аракеттешүүнүн системасын жакшыртуунун негизги багыттары» *биринчи бөлүмдө* катышуучулардын өз ара аракеттешүүсүнүн алгоритми ар бир учурда тийиштүү органга коюлган конкреттүү маселе менен көлөмү жана приоритеттүүлүгү аныкталып, убакыт жана территория боюнча аракеттердин аткаруучу тарабынан ишке ашыруусунун бирдейлигин бардык учурда камсыз кылбагандыгы белгиленет. Территорияда жагдайдын татаалданган учурунда пайда болгон абалдын өзгөрүүсүнө тез чара көрүүгө даяр болгон ийкемдүү, убакыт боюнча чектелген органдардын пайда болуусу жөнгө салынат.

Укук коргоо ишмердүүлүгүнүн чөйрөсүндө субъектилердин ортосундагы кызматташтык убактылуу боло алат, эгерде ал маанилүү эмес убакытты жана туруктуулукту талап кылган ири эмес маселелерди чечүүгө багытталса, өз ара аракеттешүүнүн бардык мезгилинде ишмердүүлүктүн багытын ишке ашырса жана мамилелерди бекемдөөгө, маалыматка ээ болууга жана андан соң ишенимдүүлүктүн негизинде мамилелерди курууга негиз түзгөн өнөктөштөрдүн иштеринин өзгөчөлүктөрүн так көрүүгө мүмкүнчүлүк берсе.

Бул учурда кызматташтыкка болгон каалоо, максатка жетүүгө болгон

ориентир алууга, коюлган максатка экстремалдык татаал багытта иштөөгө чечкиндүүлүккө ээ болууга, жалпысынан катышуучулардын натыйжалуулугуна чагылдырылуусун камсыз кылган катышуучулардын субъективдик сыпаттарынын кээ бир факторлоруна көңүл бөлүү маанилүү. Макулдашуунун жоктугунда жана процедурдук шарттардын түшүнбөстүгү, маалыматтык ресурстук колдоонун жоктугу, кызматташтыгынын компетенциялык талаптарын сактабоо натыйжасыздыкты мүнөздөйт.

Башкаруу теориясынын ийгиликтүү кызматташтыктын зарыл болгон жактардын уюштуруучулук аспектилерине тартиптик талаптарды, ресурстук камсыздалуусун, ички уюшулгандыкты, кадрлардын даярдыгын, жана ошондой эле билген сапатсыз иш жана келтирилген катачылыктар үчүн жоопкерчиликти киргизгендигин белгилеп кетүү керек. Кызматташтыкты уюштурууда ыйгарымга ээ болгон башкаруу органынын түзүлүүсү, жана ошондой эле үзгүлтүксүз рүрдө маалымат алмашууну жана объективдик маалыматты уюштуруу негизги болуп эсептелет.

Өз ара аракеттешүүнүн катышуучулары ар бир этапта мүмкүнчүлүгүнө жараша көлөмү, мазмуну жана баасы боюнча бирдек маалыматка ээ болуусу милдеттүү жана башка аткаруучулардын иши жана аракеттери тууралуу түшүнүгү бар болуп, өз убагында алынган маалыматты системалуу түрдө баалаган, тийиштүү өзгөрүүлөрдү киргизген, маселелерди аткаруучуларга конкреттеген жана коррекциялаган, кошумча түрдө резервди киргизген жана кеңейткен уюштуруучу аркылуу ситуациялык өзгөрүүлөрдү билүүсү милдеттүү [Кутушев В.Г. *Управления горрайорганами внутренних дел. – М., 1981. – Б. 225.*]

Эмгекте укук коргоо ишмердүүлүгүнүн субъектилеринин кызматташтыгынын, алардын өз ара аракеттешүүсүнүн векторунун координациялануусунун жана кеңейүүсүнүн системасынын суроолорунун жөнгө салынуусунун зарылдыгы каралат. Төмөнкүлөрдө ачыкталган өз ара аракеттешүүнүн заманбап ыкмаларына көңүл бөлүнөт: улуттар аралык демографиялык процесстер тууралуу маалыматтардын чогулуусунда; социалдык алдын алуучулук аракеттерди иштеп чыгууда жана ишке ашырууда; укуктук тартиптин абалына мониторинг жүргүзүүдө; укуктук тартипти сактоо жана адамдарга жардам көрсөтүү, алардын мүлкүн өзгөчө кырдаалдарда, өрт учурунда жана башка учурларда сактоо боюнча сунуштамалардын иштеп чыгууда; административдик чектерди эске алуу менен патрулдук милициянын наряддарынын жайгашуусу тууралуу сунуштарда; милициянын бөлүктөрүнүн ишин натыйжалуулугун, алардын ресурстук камсыздалуусун жана социалдык корголуусун жакшыртууну карап чыгууда; ыктыярчыларды, анын ичинде коомдук бирикмелердин өкүлдөрүн, коомдук тартипти коргоого катышууга чакырууда; калк алдында коомдук коопсуздук бөлүктөрүнүн жана участкалык инспекторлордун жана башкалардын отчет берүүсүн жүргүзүүдө жана башкаларда.

Ошентип, бүгүнкү күндө өткөрүлгөн биргеликтеги түрдүү багыттагы уюштуруучулук методикалык, маалыматтык жарыктандыруу, алдын алуучулук укуктук (жол коопсуздугу, антитеррористтик корголуу жана башкалар) иш

чаралар жарандардын корголуусун күчтөндүрүүгө, ички иштер органдарынын авторитетинин жогорулоосуна, алардын калк жана коомдук бирикмелер менен укуктук тартипти жана коомдук коопсуздугун камсыз кылууда болгон координациясын жакшыртууга түрткү жаратат.

«Ички иштер органдарынын жергиликтүү өзүн өзү башкаруу органдары жана укук коргоочулук багыттагы коомдук бирикмелер менен өз ара аракеттешүүнүн заманбап жолдору» *экинчи бөлүмдө* заманбап мезгилде республикада жарандардын тынчтыгын, тартипти жана коопсуздукту камсыз кылуу жарандардын, коомдук сектордун жана мамлекеттин биргеликтеги жоопкерчилигинин чөйрөсү болуусу милдеттүү экендиги тууралуу айтылат.

Иште укуктук тартипти камсыз кылууда ички иштер органдарына жергиликтүү өзүн өзү башкаруу органдарынын, коомдук уюмдардын жана жарандык калктын көмөктөшүүгө болгон катышуусунун жөнгө салынуусунун укуктук негиздери ачыкталат. Иштелген пландарды ишке ашырууну, өткөрүлгөн иш чараларды баалоо жана коррекциялоону, алдын алуунун субъектилеринин ишмердүүлүгүнүн натыйжалуулугун баалоону, укуктук тартипти коргоого жана материалдык техникалык ресурстарды колдонууга жарандык калктын катышуусун кеңейтүүнү камтыган алдын алуучулук чөйрөгө биргеликтеги кызматташтыгы каралат.

Жергиликтүү өзүн өзү башкаруу органдарынын коомдук тартипти коргоого жардам көрсөтүү боюнча ыйгарымдарына ээ болгондугун белгилеп, анын ишке ашырылуусунун конкреттүү механизмдери аныкталган эмес, бирок шаардык жана айылдык кеңештердин компетенциясына башкаруунун тартибин жергиликтүү маанидеги маселелер менен аныктоосу кирет [Кыргыз Республикасынын «Жергиликтүү өзүн өзү башкаруу тууралуу» Мыйзамы 2011-жылдын 15-июлундагы №101. [Электрондук ресурс]. Көрүү тартиби:// <http://cbd.minjust.gov.kg/act/view/ru-ru/203102>].

Укук бузуулардын алдын алуу суроолору боюнча ички иштер органдары жергиликтүү өзүн өзү башкаруу органдары менен биргеликте криминалдык абалды талкуулашат жана талдашат, укук бузууларды алдын алуу жана калктын коопсуздугун камсыз кылуу боюнча пландарды кабыл алып, ишке ашырышат.

Ички иштер органдарынын жергиликтүү өзүн өзү башкаруу органдары менен өз ара аракеттешүүсүнүн заманбап ыкмаларынын бирин калк менен милициянын ортосундагы өнөктөш мамилелерди бекитүүнүн натыйжасы катары коомдук аянтчалар түзүп, расмий статусу менен эң жайылган коомдук түзүм болгон коомдук алдын алуу борборун алардын катарынан атап кетсе болот. Коомдук алдын алуу борборлору тийиштүү территорияда көрсөтүлгөн административдик бирдикте жана анын курамына кирген кээ бир участкалардо, калктык пунктарда укук бузууларды алдын алууну уюштурууда жана өткөрүүдө жарандар менен биргеликте катышуу аркылуу максаттарды ишке ашыруу үчүн жергиликтүү өзүн өзү башкаруу органдары тарабынан түзүлгөн.

Жергиликтүү өзүн өзү башкаруунун бөлүгү болгон жана маңызы боюнча коомдук түзүлмөлөргө кирбеген коомдук алдын алуу борборлорунун таасири белгиленип, белгилүү өлчөмдө бузуулар, үй бүлөлүк чырларды кароо менен

участкалык инспекторлордун ишин жеңилдетүүгө түрткү жаратып, милиция менен жарандык коомдун өнөктөштүк мамилелеринин, диалогдун колдоо ролу бекитилген.

Ички иштер органдары үчүн калк менен өз ара мамиле түзүү жана аны өнүктүрүү маанилүү болгондугу белгиленет, анткени ички иштер органдарынын изоляцияда болуусу укук коргоо органдарына калктын ишениминин деңгээлинин төмөндөөсүнө, өзүнүн жеке күчү менен жарандардын коопсуздугу менен байланышкан көйгөйлөрдү чечүүгө жөндөмсүз болуусуна, жарандар менен ички иштер органдарынын ортосундагы өз ара мамилелердин чыңалуусуна, конфликттик абалдардын пайда болуусуна, жер жерлерде реалдуу процесстер тууралуу борбордук бийликтин маалымдалуусунун төмөндөөсүнө алып келген маалымат берүүнүн альтернативдик каналдарынын жетишсиздигине жана анын кесепетинен туура эмес башкаруучулук чечимдерди кабыл алууга, анын жыйынтыгында коомдук коопсуздуктун колдоосунун системасынын натыйжасыздыгына түрткү жаратуусу мүмкүн.

Жогоруда айтылган диалогдук аянтчалардын жергиликтүү деңгээлде көйгөйлөрдү чечүүнүн механизми катары куруунун зарылдыгын тастыктагандыгын белгилеп, чечим кабыл алууда жарандардын пикирин эске алууга жана калктын бар болгон керектөөсүн эске алуу менен ишти уюштурууга негиз жаратат. Аны менен биргеликте, консультациялык аянтчаларда жарандар ички иштер органдарынын кызматкерин угуп, алардын укук бузууну алдын алуу, коомдук тартипти жана жарандардын коопсуздугун камсыз кылуу боюнча ишмердүүлүгү менен кызыктар болуп, коомдук коопсуздук кызматтарынын бөлүктөрүнүн сырткы баалоо процессине катыша алат.

Ачыктык жана жактардын кызыктар болуу принциптерине негизделген ички иштер органдарынын жана жергиликтүү өзүн өзү башкаруу органдарынын өз ара мамилелеринде диалогдук аянтчалар жер жерлерде абалы талдап, аны чечүү боюнча чечим кабыл алып, тажрыйба алмашып, изоляцияланган бөлүктөргө таандык болгон инерттүүлүктү жокко чыгаруу үчүн ыкмалардын туруктуу түрдө жаңыртууга түрткү жаратып, ачык аянтча катары укук коргоочулук багыттагы коопсуздуктун натыйжалуулугун жогорулатууга багытталган өнөктөштүк мамилелерди колдоонун өз алдынча модели болуп саналат.

Ошентип, ички иштер органдарынын жергиликтүү өзүн өзү башкаруу органдары менен өз ара аракеттешүүсүнүн заманбап ыкмаларынын жакшыртылуусу жарандардын укуктарын жана кызыкчылыктарын коргоо, коомдук тартипти жана коомдук коопсуздуктун камсыз кылуу боюнча иштикүү чаралардын кабыл алуу жана өз убагында чара көрүү максатында маалыматтын ыкчам өтүүсүнө түрткү жараткан бардып деңгээлдер боюнча коммуникациялык балайныштардын тажрыйбасын жаңыландыруу жана түзүү жолу менен көп деңгээлдүү платформалар аркылуу өнөктөштүк мамилелердин өнүгүүсүн талап кылат.

«Кыргыз Республикасынын укук коргоо органдарынын системасында укуктук тартиптин муниципалдык органдарынын орду жана ролу, алардын

башка органдар менен болгон өз ара аракеттешүүсү» *үчүнчү бөлүмдө* мамлекет мамлекеттик, муниципалдык жана мамлекеттик эмес органдар аркылуу укуктук системанын бузулбастыгынын кепили катары алардын ишмердүүлүгүнө шарттарды түзүү менен өзүнүн укук коргоочулук ишмердүүлүгүн аткарат.

Эмгекте укук коргоо ишмердүүлүгүнүн, укук коргоо органдарынын системасынын түрдүү аныктамалары берилип, алардын өзгөчөлүктөрү, атайын белгилери каралып, алардын ишке ашуусу тыянактардын жана чечимдердин толуктугун, көп тараптуулугун жана объективдүүлүгүн камсыз кылууга чакырылган. «Укук коргоо ишмердүүлүгү – бул мыйзамды так аткарууда жана ал тарабынан белгиленген тартипти түз сактоодо таасирдөөнүн юридикалык чараларын колдонуу жолу менен атайын ыйгарым органдары менен укук коргоо максатында аткарылган мамлекеттик ишмердүүлүк» болгондугу белгиленет [Гуценко К. Ф., Ковалев М. А. *Правоохранительные органы.* - М., 1995. - Б. 8].

Ошону менен биргеликте, кээ бир авторлор белгилегендей, укук коргоо системасын жалгыз гана укук коргоо органдары менен чектөө болбойт, анткени алар укук коргоо системасынын бир бөлүгү, болгондо да экинчи бөлүгү [Пиотровский В.Ю. *Правоохранительная система в условиях формирования правового государства в России (историко-правовой и теоретико-правовой аспекты): Дис. ... канд. юрид. наук.* - СПб., 2003. - Б. 97.]. Бул учурда коргоочу укуктук нормалар жана укуктук нормалар белгиленип, толук өлчөмдө укуктун мамлекеттин үстүнөн болгон приоритет идеясына жооп берет жана мамлекеттик эмес укук коргоо органдарынын компетенциясын жана ишмердүүлүгүнүн чөйрөсүн кеңейтүү зарылдыгы тууралуу сунуштун талабы пайда болуп, мамлекеттин адамдын укуктарын коргоо чөйрөсүндөгү ишмердүүлүгүнүн «минималдашуу» боюнча жалпы дүйнөлүк тенденциясына жооп берип, мамлекеттик эмес түзүмдөргө (адвокатура, нотариат жана башкалар) кээ бир укук коргоо функцияларын берип, жарандык коомду түзүүдө жана укуктук тартип органдарын калкка жакындатууда укук коргоо ишмердүүлүгүнүн натыйжалуулугун жогорулатуунун багыттарынын бирин түзөт.

Заманбап мезгилде мамлекеттик башкаруунун борборлоштуруусунун жокко чыгарылуусу жана анын кээ бир функцияларын жергиликтүү өзүн өзү башкаруу органдарына өткөрүп берүү, укук коргоо органдарынын бөлүктөрүнүн түзүмдөрүнүн автономдуулугун күчөтүү, укуктук тартипти коргоо функциясын муниципалдык органдарга берүү республикада болуп жаткан реформалардын алкагында орун алгандыгын белгилеп кетүү зарыл. Ошого байланыштуу укук коргоо органдарына мамлекеттик органдар, жергиликтүү өзүн өзү башкаруу органдары жана ишмердүүлүгүнүн негизги багытын адамдардын укуктарын жана эркиндиктерин коргоо, укуктук тартипти коргоо, кылмыштуулук менен күрөшүү, укук бузууларды алдын алуу жана коомдук коопсуздукту камсыз кылуу түзгөн мамлекеттик эмес органдар киргизилүүсү мүмкүн.

Ошондуктан укуктук тартипти коргоонун муниципалдык органдарын атайлаштырылган укук коргоо ишмердүүлүгү, алардын ишмердүүлүгүнүн түзүлүүсүнүн конституциялуулугу, аларга жүктөлгөн милдеттердин аткарылуусунун мамлекеттик бийликтин мүнөзү; укуктардын жана милдеттердин

бар болуусу, мыйзам менен каралган учурларда мамлекеттик мажбурлоо чараларын жана башка мыйзамдуу укуктук чектөөлөрдү укук бузууларга бөгөт коюу жана алдын алуу максатында колдонуу, башка мамлекеттик органдарга салыштырмалуу өз алдынчалык сыяктуу белгилер таандык болуусу мүмкүн [Теория права и государства: Учебник / Под ред. В. В. Лазарева. - М., 1996. - Б. 231].

Коомдук мамилелерди коргоо боюнча функциялардын ишке ашыруу процессинде коомдук жайларда адамдардын ортосунда пайда болгон мамилелерди түздөн түз коргоого жана жөнгө салууга, укук коргоо ишмердүүлүгүнүн чөйрөсүндөгү алдын алуучулук багытындагы иш чараларга, кылмыштуулук менен күрөшүүгө, жеке, коомдук жана мамлекеттик коопсуздукту камсыз кылууга багытталган ички иштер органдарынын жергиликтүү өзүн өзү башкаруу органдары жана коомдук тартиптин муниципалдык органдары менен болгон өз ара мамилелери пайда болот. Ар бир аталган өз ара мамилелердин катышуучусу белгиленген маселелерди чечүүдө аларга мүнөздүү болгон ыкмаларды колдонуу менен бар болгон ресурстарын колдонот.

Ички иштер органдары, жергиликтүү өзүн өзү башкаруу органдары жана коомдук тартиптин коргоонун муниципалдык органдары биргеликте жарандардын адептик укуктук тарбиялоону ишке ашырууга мүмкүнчүлүк берген мыйзамдуулукту жана коомдук тартипти бузууну жокко чыгарууга багытталган иштелип чыккан пландарды ишке ашырууну өзүнө камтыган социалдык алдын алуучулук чараларды өткөрүүгө; укук бузуулар менен күрөшүүнү жүргүзүүгө негиз жараткан бар болгон мыйзамдуулуктун жана укуктук тартиптин бузулуусуна бөгөт коюуга жана жокко чыгарууга; укук бузуулардын социалдык алдын алууну өткөрүү боюнча жергиликтүү өзүн өзү башкаруу органдарынын алдын алуучулук ишмердүүлүгүн координациялоого катышат.

Эмгекте укуктук тартипти коргоо жана укук бузууларды алдын алуу менен байланышкан ишмердүүлүктүн субъектилери каралат, алардын ортосундагы өз ара аракеттешүүнүн унификацияланган системасынын жоктугу белгиленет, ички иштер органдарынын, муниципалдык жана коомдук органдарынын макулдашуусуна терс таасирин тийгизип, укуктук тартиптин катышуучуларынын тизмеси менен максатка багытталган өз ара аракеттердин иштелип чыгуусун талап кылып, аткарып жаткан функцияларына жараша юрисдикциясынын баш ийүүлүгүн аныктоо менен, бар болгон ресурстарды жөнгө салып, ыкмалардын жана процедуралардын колдонуусун иретке келтирүүнө баса белгилейт.

Ошентип, укуктук тартипти коргоо жана укук бузуулардын алдын алуу чөйрөсүндө өз ара аракеттешүү системасынын жакшыртулуусуна муниципалдык деңгээлде өз ара аракеттешүү системасынын катышуучуларынын биригүүсү, коомдук өнүгүү, коомдук тартипти коргоо жана укук бузууларды социалдык алдын алуу боюнча коюлган маселелерди чечүүнүн талаптарынын иштелип чыккан пландарынан келип чыккан өз ара мамилелердин

субъектилеринин мыйзамдуулукту сактоосу таасирин тийгизгендиги аныкталды.

ТЫЯНАКТАР

Жасалган изилдөө төмөнкү тыянактарды жана сунуштарды иштеп чыгууга мүмкүнчүлүк түздү:

Заманбап мезгилде ички иштер органдарынын жарандык коом меен укуктук тартипти сактоо боюнча ишмердүүлүктөгү өнөктөштүгүн күчтөндүрүү маселелери ачык түрдө мамлекеттик деңгээлге көтөрүлүүдө. Ошондуктан бийлик органдарынын маанилүү маселесин мыйзамчыгаруучулукта өзүн өзү башкаруу органдарынын ыйгарымдарын аткаруусун көзөмөлдөөнү бекитүүнүн жана аткаруунун механизмдерин жана аны өткөрүп берүү принциптерин бекитүү түзөт. Ошону менен биргеликте материалдык каржылык камсыз кылуу принциптердин арасында бөлүнүп, анын ишке ашуусу мамлекеттик бюджеттен жетиштүү түрдө бөлүнүүсүндө гана ишке ашат, мындай болбогондо жергиликтүү өзүн өзү башкаруу берилген ыйгарымдарды натыйжалуу аткаруусу ишке ашпайт.

Ички иштер органдарынын жана жергиликтүү өзүн өзү башкаруу органдарынын ишмердүүлүгүнүн биргеликтеги багытынын маанилүүлүгү негизинен коомдогу укуктук тартипти жана коопсуздукту колдоо менен байланышып, алардын өз ара аракеттешүүдөгү ишмердүүлүгүн баалоодогу жарандык сектордун пикиринин индикатору болуп эсептелет. Ошого байланыштуу өз ара аракеттешүүдө компетенциянын чегинде укук коргоо коопсуздугу жалпы коомдук укукка каршы кол салуулардан корголуусу катары камсыздалуусунун маселелери чечилет. Ошол эле учурда, мамлекеттин коопсуздугун камсыз кылуу институттардын жана коомдун башкар түзүмдөрүнүн жана ошондой эле бийлик органдарынын иштөөсүн жана андан аркы өнүгүүсүн камсыз кылууга багытталган ишмердүүлүгүн аткарган мамлекеттик институттардан турган ички уюшулган, максатка багытталган, бирдиктүү жана бири бирин толуктаган элементтердин системасы болуп саналат.

Укук коргоо ишмердүүлүгүнүн суроолору боюнча ички иштер органдарынын коомдук түзүмдөр менен кызматташуусунун процессинде ишмердүүлүктүн тактикалык методдору, укуктук тартиптин бузулуусун жокко чыгаруунун практикалык тажрыйбасы менен өз ара баюусунун ишке ашуусу жарандардын бул ишти түшүнүүсү жана бул багыттагы көйгөйлөрдү аныктоосуна мүмкүнчүлүк түзгөн биргеликтеги иште гана мүмкүн боло алат. Аны менен биргеликте алардын кызматташуусунун формаларына көйгөйлөрдү аныктоону, маалымат алмашууну, алардын катталуусун жана талдануусун, биргеликтеги абалын аныктоону, пландарды иштеп чыгууну, кабыл алынган чечимди биргеликте андан аркы ишке ашырууну, мазмуну жана ыкмалары менен макулдашылган укуктук тартиптик коргоо боюнча чаралардын планында

бекитилген эмес башка иштердин өткөрүлүүсүн киргизсе болот.

Ички иштер органдары укуктук тартипти камсыз кылуу боюнча органдардын системасынын иштиктүү субъектиси болуп, коюлган маселелерди аткарууга жараша деңгээлдери боюнча түзүмдүү бөлүнүп, кызматтарына жана бөлүктөрүнө ээ болуп, башка мамлекеттик жана муниципалдык органдар, коомдук түзүмдөр жана жарандар менен өз ара аракеттешүүдө жана маалыматтык алмашууда зарыл болгон ресурстарга ээ болуп, коюлган маселелерди ийгиликтүү аткарууга түрткү жараткан чаралардын комплексин колдоно алат.

Чет мамлекеттердин тажрыйбасын изилдөө укуктук тартип органдарынын укук коргоо функциясы белгилүү өлчөмдө жергиликтүү органдарга жүктөлүп, бул багыттага ыйгарымдардын көлөмү алардын өз алдынча ишмердүүлүгүн алып баргандыгы жана башкаруу системасындагы жана социалдык суроолорду чечүүдөгү орду менен аныкталат. Ишенимдүүлүктө жана тартипти жана коопсуздукту сактоого болгон кызыкчылыктын негизинде курулган жер жерлердеги калктын жана укуктук тартип органдарынын кызматташтыгынын уюштуруудагы чет өлкөлөрдүн колдонгон ыкмалары укуктук тартипти, стабилдүүлүктү жана тынчтыкты камсыз кылуунун кепилдиги болгон колдонулган методдордун рационалдуулугу менен айырмаланат.

Укук коргоо ишмердүүлүгүнүн субъектилеринин кызматташтыгынын, алардын өз ара аракеттешүүсүнүн векторунун координациялануусунун жана кеңейүүсүнүн системасынын суроолорунун жөнгө салынуусунун зарылдыгы белгиленет. Төмөнкүлөрдө ачыкталган өз ара аракеттешүүнүн заманбап ыкмаларын кеңейтүү зарыл: улуттар аралык демографиялык процесстер тууралуу маалыматтардын чогулуусунда; социалдык алдын алуучулук аракеттерди иштеп чыгууда жана ишке ашырууда; укуктук тартиптин абалына мониторинг жүргүзүүдө; укуктук тартипти сактоо жана адамдарга жардам көрсөтүү, алардын мүлкүн өзгөчө кырдаалдарда, өрт учурунда жана башка учурларда сактоо боюнча сунуштамалардын иштеп чыгууда; административдик чектерди эске алуу менен патрулдук милициянын наряддарынын жайгашуусу тууралуу сунуштарда; милициянын бөлүктөрүнүн ишин натыйжалуулугун, алардын ресурстар камсыздалуусун жана социалдык корголуусун жакшыртууну карап чыгууда; ыктыярчыларды, анын ичинде коомдук бирикмелердин өкүлдөрүн, коомдук тартипти коргоого катышууга чакырууда; калк алдында коомдук коопсуздук бөлүктөрүнүн жана участкалык инспекторлордун жана башкалардын отчет берүүсүн жүргүзүүдө жана башкаларда.

Ички иштер органдарынын жергиликтүү өзүн өзү башкаруу органдары менен өз ара аракеттешүүсүнүн заманбап ыкмаларынын жакшыртууусу жарандардын укуктарын жана кызыкчылыктарын коргоо, коомдук тартипти жана коомдук коопсуздуктун камсыз кылуу боюнча иштиктүү чаралардын кабыл алуу жана өз убагында чара көрүү максатында маалыматтын ыкчам өтүүсүнө түрткү жараткан бардып деңгээлдер боюнча коммуникациялык байланыштардын тажрыйбасын жаңыландыруу жана түзүү жолу менен көп

деңгээлдүү платформалар аркылуу өнөктөштүк мамилелердин өнүгүүсүн түшүндүрөт.

ПРАКТИКАЛЫК СУНУШТАМАЛАР

1. Ички иштер органдары, жергиликтүү өзүн өзү башкаруу органдары жана коомдук тартипти коргоонун муниципалдык органдары социалдык алдын алуучулук чараларын өткөрүүгө биргеликте катышышат. Биргеликтеги пландарды иштеп чыгууда жана ишке ашырууда жарандардын адептик укуктук тарбиялоону ишке ашырууга мүмкүнчүлүк берген мыйзамдуулукту жана коомдук тартипти бузууну жокко чыгарууга багытталган иштелип чыккан пландарды ишке ашырууну өзүнө камтыган социалдык алдын алуучулук чараларды өткөрүүгө; укук бузуулар менен күрөшүүнү жүргүзүүгө негиз жараткан бар болгон мыйзамдуулуктун жана укуктук тартиптин бузулуусуна бөгөт коюуга жана жокко чыгарууга; укук бузуулардын социалдык алдын алууну өткөрүү боюнча жергиликтүү өзүн өзү башкаруу органдарынын алдын алуучулук ишмердүүлүгүн боюнча иш чараларын кеңейтүү керек.

2. Укук коргоо органдарын экономикалык социалдык, укуктук, уюштуруучулук ведомстволук чөйрөдөн баштап материалдык техникалык күчтөндүрүүсүнө чейин болгон түрдүү спектри боюнча көйгөйлөр иштелген системалык ыкмаларды колдонуу жана кеңири масштабдуу иш чараларды аткаруу криминогендик жагдайды нормалдашуу максатын көздөйт. Ички иштер органдарынын социалдык укуктук формалар аркылуу жарандык коом менен өз ара аракеттешүүсүнүн конструктивдүүлүгүнө жетүү ишенимдин, социалдык өнөктөштүктүн жан аачыктуулуктун негизинде кызматташуунун маанилүүлүгүн түшүнүүдө гана мүмкүн боло алат.

3. Ички иштер органдарына укуктук тартипти коргоо, коомдогу коопсуздукту камсыз кылуу, антикоомдук аракеттерди алдын алуу жана кылмыштуулук менен күрөшүү боюнча иш чараларды ишке ашыруу маселелерин аткаруу боюнча ишмердүүлүгүн уюштурууда жергиликтүү өзүн өзү башкаруу органдары менен биргеликте мамлекеттин программалык документтерин аткарууна бекитүү маанилүү.

4. Ички иштер органдарынын ишмердүүлүгүндө ички уюшулуунун максаттарынын функционалдык мазмунун иштеп чыгууда анын вектору кызмат боюнча аткаруучулардын ишмердүүлүгүн колдоо жана ички шарттарын түзүүгө багытталып, сапаттык багыттагы башкаруучулук максаттардын өз алдынча блогун киргип, уюштуруучулук звенолордун түзүлүүсүн, алардын колдоосун жана андан аркытуу өнүгүүсүн квалификациялуу кызматкерлерди кесиптик окутуу жолу менен, кызматтык ишмердүүлүктү ресурстар камсыз кылууну, кызматкерлердин компетентүүлүгүн баалоонун жана көзөмөлдөөнүн критерийлерин аткаруу зарыл.

5. Укук бузуучу жана криминалдык багыттагы факторлорду жок кылуу боюнча бүтүндөй коомдун интенсивдүү аракеттери калкты маалыматтык укуктук тарбиялоону жакшыртуунун социалдык экономикалык жана территориалдык

уюштуруучулук суроолорун комплекстик чечүү жолу менен жана коомдук кооптуу көрүнүштөргө каршылык көрсөтүүдө аракеттерди бириктирүү боюнча өз ара каалоосун талап кылган аларга заманбап ыкмаларды жана укуктук тартиптин органдары менен кызматташуунун механизмдерин өз убагында түшүндүрүүнүн ыкмаларын кийирүү менен ишке ашыруу мүмкүн болот.

6. Ички иштер органдарына калк менен өнөктөштүк өз ара мамилелер жана диалогдун өнүгүүсү маанилүү болгонун эске алып, диалогдук аянтчалардын жергиликтүү деңгээлде көйгөйлөрдү чечүүнүн механизми катары куруунун зарылдыгын тастыктагандыгын белгилеп, чечим кабыл алууда жарандардын пикирин эске алууга жана калктын бар болгон керектөөсүн эске алуу менен ишти уюштурууга негиз жаратат.

Жарыкка чыккан эмгектердин (публикациялардын) тизмеси:

1. Арзаматов А.А. К вопросу о понятии взаимодействия органов внутренних дел с органами местного самоуправления в Кыргызской Республике. [Текст] / Арзаматов А.А. // Вестник Академии МВД КР. – Бишкек, 2015. №3. С.37-39.

2. Арзаматов А.А. Административно-правовая реформа государственного управления как основа совершенствования системы ОВД КР. [Текст] / Арзаматов А.А. // Публичное частное право. – М., 2015. Вып.4. С.57-61.

3. Арзаматов А.А. О повышении эффективности взаимодействия органов внутренних дел с органами местного самоуправления в Кыргызской Республике. [Текст] / Арзаматов А.А. // Административное право и процесс. – М., 2016. Вып.4. С.58-61.

4. Арзаматов А.А. Зарубежный опыт взаимодействия органов внутренних дел с органами местного самоуправления в сфере обеспечения правопорядка. [Текст] / Арзаматов А.А. // Государственная служба и кадры. – М., 2015. Вып.4. С.154-156.

5. Арзаматов А.А. Кыргыз Республикасынын ички иштер органдарынын өзүнүн ишмердүүлүгүндө мамлекеттик органдар менен өз ара аракеттешүүсүндөгү ролу. [Текст] / Арзаматов А.А. // Вестник Академии МВД КР. – Бишкек, 2017. Вып.3. С.3-6.

6. Арзаматов А.А. Ички иштер органдарынын жергиликтүү өзүн өзү башкаруу органдары менен иштөөсү тууралуу теоретикалык көз караштар. [Текст] / Арзаматов А.А. // Вестник Академии МВД КР. – Бишкек, 2017. Вып.3. С.75-78.

7. Арзаматов А.А. Взаимодействие органов внутренних дел с органами местного самоуправления по охране общественного порядка. [Текст] / Арзаматов А.А. // Мат-лы межд. научно-практ. конференции «Актуальные вопросы гуманитарных наук и образования в контексте модернизации общественного сознания». – Павлодар, 2018. С.40-44.

8. Арзаматов А.А. Кыргыз Республикасынын ички иштер

органдарынын кылмыштуулукту алдын алууда жана алар менен күрөшүүдөгү жергиликтүү өзүн өзү башкаруу органдары менен өз ара аракеттешүүсүнүн негиздери тууралу. [Текст] / Арзаматов А.А. // Вестник Академии МВД КР. – Бишкек, 2018. Вып.2. С.145-148.

9. Арзаматов А.А. Ретроспективный анализ взаимодействия органов внутренних дел с органами местного самоуправления. [Текст] / Арзаматов А.А. // Мат-лы межд. научно-практ. конференции «Актуальные вопросы гуманитарных наук и образования в контексте модернизации общественного сознания». – Павлодар, 2018. С.44-50.

10. Арзаматов А.А. Кыргыз Республикасынын ички иштер органдары жана жергиликтүү өзүн өзү башкаруу органдары: бирдиктүү ишмердүүлүгүнүн алдындагы көйгөйлөр. [Текст] / Арзаматов А.А. // Вестник Академии МВД КР. – Бишкек, 2018. Вып.2. С.148-151.

Арзаматов Азамат Арзаматовичтин 12.00.01 - укук жана мамлекеттин теориясы жана тарыхы; укук жана мамлекет жөнүндө окуулардын тарыхы адистиги боюнча юридика илимдеринин кандидаты окумуштуу даражасын изденип алуу үчүн «Кыргыз Республикасынын ички иштер органдарынын жергиликтүү өзүн өзү башкаруу органдары менен өз ара аракеттешүүсүнүн теоретикалык укуктук аспектилери» деген темада жазылган диссертациялык изилдөөсүнө

РЕЗЮМЕСИ

Негизги сөздөр: ички иштер органдары, ички иштер министрлиги, укук бузууну алдын алуунун субъектиси, укук тартиптик камсыз кылуу, коомдук тартип жана коомдук коопсуздук, ички иштер органдарынын жергиликтүү өзүн өзү башкаруу органдары менен болгон өз ара аракеттешүүсү.

Диссертациялык изилдөөнүн объектиси болуп ички иштер органдарынын жергиликтүү өзүн өзү башкаруу органдары менен болгон өз ара аракеттешүү процессинде пайда болгон коомдук мамилелер эсептелет.

Диссертациялык изилдөөнүн предметин ички иштер органдарынын жана жергиликтүү өзүн өзү башкаруу органдарынын өз ара аракеттешүүсүнүн мазмуну жана багыттары түзөт.

Изилдөөнүн максаты болуп ички иштер органдарынын жергиликтүү өзүн өзү башкаруу органдарынын ишмердүүлүгүнүн жалпылануусунун жана анын талдануусунун негизинде курулган өз ара аракеттешүүсүнүн комплекстик теоретикалык укуктук изилдөө эсептелет.

Изилдөөнүн методикалык негиздери: жалпы илимий жана жеке илимий таануунун ыкмалары: социологиялык, системалык, тарыхый, салыштырмалуу-укуктук, логикалык, формалдык юридикалык ыкма.

Изилдөөнүн илимий жаңылыгы ички иштер органдарынын жергиликтүү өзүн өзү башкаруу органдары менен өз ара аракеттешүүсүнүн аспектинде, анын ичинде коомдук тартипти сактоо чөйрөсүндө, тиешелүү болгон теоретикалык укуктук жана уюштуруучулук суроолордун комплекстик талдоосун тармактар аралык жүргүзүүгө арилган биринчи изилдөө болгондугу менен аныкталат.

Диссертациялык изилдөөнүн материалдарын колдонуу даражасы. Жасалган изилдөөнүн жыйынтыгында алынган тыянактар жана сунуштамалар ички иштер органдарынын жергиликтүү өзүн өзү башкаруу органдары менен укук коргоо багытындагы маселелер боюнча өз ара аракеттешүүсүнүн натыйжалуулугун жакшыртууга багытталып, ички иштер органдарынын ишмердүүлүгүн жөнгө салган мыйзамчыгаруучулуктун нормаларын жакшыртууда, ички иштер органдарынын ишмердүүлүгүнүн негизги багыттары боюнча мындан аркы изилдөөлөрдү жүргүзүүдө, юридикалык жождордо жана факультеттерде окуу процессинде колдонулуусу мүмкүн.

Колдонуу тармагы – юриспруденция; мамлекет жана укук теориясы жана тарыхы; административдик укук; ички иштер органдарынын практикалык ишмердүүлүгү.

РЕЗЮМЕ

на диссертационное исследование Арзаматова Азамата Арзаматовича на тему: «Теоретико-правовые аспекты взаимодействия органов внутренних дел с органами местного самоуправления Кыргызской Республики» на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности: 12.00.01 – теория и история права и государства, история учений о праве и государстве

Ключевые слова: органы внутренних дел, министерство внутренних дел, субъекты профилактики правонарушений, обеспечение правопорядка, общественный порядок и общественная безопасность, взаимодействие органов внутренних дел с органами местного самоуправления.

Объектом диссертационного исследования являются общественные отношения, возникающие в процессе взаимодействия органов внутренних дел с органами местного самоуправления.

Предметом диссертационного исследования являются содержание и направления взаимодействия органов внутренних дел и органов местного самоуправления.

Цель исследования заключается в комплексном теоретико-правовом исследовании организации взаимодействия органов внутренних дел с органами местного самоуправления, построенной на основе обобщения и анализа их деятельности.

Методы исследования: общенаучные и научно-исследовательские методы познания: социологический, системный, исторический, сравнительно-правовой, логический, формально-юридический.

Научная новизна диссертационной работы заключается в том, что она является одной из первых исследований, посвященных с позиции междотраслевого подхода комплексному анализу теоретико-правовых и организационных вопросов, относящихся к аспектам взаимодействия органов внутренних дел с органами местного самоуправления, в том числе и в области охраны общественного порядка.

Степень использования материалов диссертационной работы. Полученные в результате исследования выводы и рекомендации, направлены на улучшение эффективности взаимодействия органов внутренних дел и местного самоуправления по вопросам правоохранной направленности; могут быть использованы при совершенствовании норм законодательства, регламентирующей деятельность органов внутренних дел; в дальнейших исследованиях основных направлений деятельности органов внутренних дел; в учебном процессе в юридических вузах и факультетах.

Область применения – юриспруденция; теория и история государства и права; административное право; практическая деятельность органов внутренних дел.

RESUME

for the dissertation research by Arzamatov Azamat Arzamatovich on the topic: "Theoretical and legal aspects of interaction of internal Affairs bodies with local self-government bodies of the Kyrgyz Republic " for the degree of Candidate of Juridical Sciences, specialty: 12.00.01 - theory and history of law and state, history of teachings on law and state

Keywords: internal Affairs bodies, Ministry of internal Affairs, subjects of crime prevention, law enforcement, public order and public safety, interaction of internal Affairs bodies with local authorities.

The object of the dissertation research is social relations arising in the process of interaction of internal Affairs bodies with local authorities.

The subject of the dissertation research is the content and directions of interaction of internal affairs bodies and local governments.

The purpose of the study is a comprehensive theoretical and legal study of the organization of interaction of internal Affairs bodies with local governments, built on the basis of generalization and analysis of their activities.

Research methods: General scientific and private scientific methods of cognition: sociological, systemic, historical, comparative legal, logical, formal legal.

The scientific novelty of the dissertation work is that it is one of the first studies devoted from the position of the intersectoral approach to the complex analysis of theoretical, legal and organizational issues related to the aspects of interaction of internal Affairs bodies with local authorities, including in the field of public order protection.

Degree of use of materials of dissertation work. The conclusions and recommendations obtained as a result of the study are aimed at improving the efficiency of interaction between internal Affairs bodies and local self-government on law enforcement issues; they can be used in improving the norms of legislation regulating the activities of internal Affairs bodies; in further studies of the main activities of internal Affairs bodies; in the educational process in law schools and faculties.

Field of application-jurisprudence; theory and history of state and law; administrative law; practical activity of internal Affairs bodies.

АРЗАМАТОВ АЗАМАТ АРЗАМАТОВИЧ

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ИЧКИ ИШТЕР ОРГАНДАРЫНЫН
ЖЕРГИЛИКТҮҮ ӨЗҮН ӨЗҮ БАШКАРУУ ОРГАНДАРЫ МЕНЕН ӨЗ АРА
АРАКЕТТЕШҮҮСҮНҮН ТЕОРЕТИКАЛЫК УКУКТУК АСПЕКТИЛЕРИ

Формат 60x90 1/16
Офсеттик басма. Көлөмү 1,5 б.т.
Тиражы 100 даана.

Басууга «Блиц» типографиясында чыгарылды
Бишкек ш., Байтик Баатыр к., 65 А

